

ŞİHABUDDİN es-SİVASİ
ve
'UYUNU'T- TEFASİR'İNDEKİ METODU

9. Sayı'dan devam

Dr.Şükri ARSLAN

a- Mecaz

Kur'an'ın mecazlarını beyana çaba harcar fakat uzun izahlara girişmez. Tefsirinin umumi metoduna uygun olarak mücez bir şekilde izaha çalışır.

بين يدي الله ورسوله¹¹⁷ وهو مجاز . أي بين يدي أمرها يعني لا تفعلوا أمرا أمرتم به قبل الوقت الذي
أمرتم به فيه . ولم يذكر
المفعول ليتناول كل ما يقع في النفس كما يقدم منه فيها عنه . وقيل قدم يعني
تقدم أي لا تسبقوا في فعل المأمور به قبل أذنهما .

" Allah ve Rasûlü'nün huzurunda " ifadoesi mecâzîdir. Allah ve Elçis'nin emirleri manasınadır yani emrolunduğunuz bir şeyi, size emrolunan zamandan önce yapmayınız. Nefiste takdimi varid olan her şeyi kapsaması için mefûl zikredilmedi

" kelimesinin " تقدم " manasına olduğu da söylenmiştir. Yani yapılması emredilen bir şeyi Allah ve Rasûlü'nün izin veremelerinden önce yapmaya kalkışmayınız¹¹⁸.

b- İstiâre

Bazen âyetelerin belâgat yönlerini kısaca izah eder. Aşağıdaki misalde istiâreyi açmaya çalışması gibi.

والشعر الرأس¹¹⁹ أي شاب شعر رأس شيبه . الشيب يشواظ النار في بياضه واندثاره
في الشعر ثم نسب الاشتعال الى مكان الشعر وهو الرأس وجعل الشيب نصبا على التمييز و
لما للابهام
في نسبة الاشتعال الى الرأس و يضيف الرأس اليه اكتفاء . يعلم المخاطب انه رأس زكراه . تقدير
اشتعل شيب رأسى .

" Başım ağırdı " yani saçlarım kırılaştı. Saçlara kırılık düşüp bütün başı sarmasını, ateşin tutuşup, alev sarmasına benzetti, sonra

¹¹⁷Hucurât sûresi, 1.

¹¹⁸ Uyûnu't-Tefâsîr, II, vrk. 162 a.

¹¹⁹Meryem sûresi, 4.

beyazlığın sarmasını saçların bulunduğu yere, yani başa nisbet etti. " Tutuşmanın başa nisbetindeki kapalılığı gidermek için şib kelimesini temyiz olmak üzere mansub kıldı. Muhatabın bilgisi nedeniyle başı ona nisbet etti ki, bu (ağaran baş) Zekerıyya (AS) ın başıdır. Âyet-ı kerimenin taktiri şöyle olur : Saçlarını akalık sardı ¹²⁰.

c- Kinâye

Yer yer kinâyelere işaret eder.

خالدین فیہا لا یغنون علیہا¹²¹ ای لا یطلبون حولاً ای لا یحویل عنها و هو الانتقال
کتابۃ عن التخلید لانہم لا یرون فیہا الا ما یرغبون فی الاقامة فلا ینتقلون عنها قال صلی اللہ
علیہ وسلم : اذا سألتم اللہ فاسألوه الفردوس فانه اعلى الجنة و اوسطها و فوقها عرش الرحمن ¹²²

" Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler " " حولاً " kelimesi intikal, ayrılma manasınadır ve ebed' kalmaktan kinâyedir. Çünkü onlar orada arzu ettikleri şeylerden başka bir şey görmezler. Onun için de orada kalmak isterler, ayrılmazlar. Hz.Peygamber bir hadisinde şöyle der ; " Allah'dan bir şey istediğiniz zaman Firdevsi isteyin. Çünkü O, Cennetin en üst yeri ve ortasıdır. Onun üstünde de Rahman'ın arşı vardır ¹²³.

d- Üslûb Hususiyetleri

Kur'an-ı Kerim'in ifade tarzlarına temas ederek bunların sebeplerini açıklamaya, taktiri şekillerini göstermeye çalışır. Bu gibi açıklamalarına şu misali verebiliriz.

ألم نشرحلك¹²⁴ ألم نشرح لك بزيادة لك ففهم ان فيه مشروحا ثم أوضح ما كان مبهما بقوله صدرك أي ألم توسع قلبك
بالإيمان و نزول الرحي و الحكمة فيه ، و الاستفهام فيه للتقدير، یعنی شرحنا صدر
ك و فسحناه بما أودعناه
من العلوم و الحكمة بسبب النبوة و نزول القرآن لدعوة الجن و الإنس، و احتمال المكاره منها و لذلك عطف عليه

" Senin için açmadık mı ?" Açılan müphem bıraktı arkasından ne olduğunu ondan sonra gelen mef' ul ile açıkladı. Bu, önce müphem bırakıp sonra açıklama usûlüdür. Bir " leke " câr ve mecrûru getirilmekle açılan bir şeyin bulunduğu ifade edilmiş, sonra kapalı bırakılan şey, " göğüs " kelimesi ile açıklanmıştır. Yani biz kalbini

¹²⁰bkz. Uyûnu't-Tefâsîr, II, vrk.,12 a.

¹²¹Kehf sûresi, 108.

¹²²Hadis için bkz. Tirmizî, Cennet, 4; Musned,II,339.

¹²³ Uyûnu't-Tefâsîr, II, vrk. 11 b.

¹²⁴İnşirah sûresi, 1.

imanın ve vahyin gelmesi, ondaki hikmetlerle genişletmedik mi ? Buradaki soru taktırir içindir. Yani nübüvvet ve Kur'an'ın indirilmesi sebebiyle oraya ilim ve hikmetten bıraktıklarımızla göğsünü açıp genişlettik ki insanları ve cinleri davet edesin ve onlardan zuhur edecek kötülöklere katlanabilesin 125.

Lafızların mana ve söz uyumundaki inceliklerini de belirtme gayreti içindedir :

رجالاً كثيراً 126 ولم يؤت الوصف لان الرجال بمعنى العدد ، ونساء ولم يقل كثيرة اكتفاء
بذكر كثرة الرجال لانهم في مقابلتهم.

" Bir çok erkekleri ". Çok sıfatı ile erkekler nitelendirilmiş, sıfat müennes kılınmamıştır. Çünkü " rıcal " kelimesi aded manasınadır. Erkeklerin çokluğunun zikredilmesi ile iktifa edilerek kadınlara çok sıfatı getirilmemiştir. Zira kadınlar erkeklerin mukabilidirler 127.

Erkeklerin çokluğundan kadınların daha çok oldukları analaşılır. Çünkü dünyanın hemen her yerinde ve her zaman kadın nüfusu erkek nüfusundan az olmamıştır. Müellifimiz demek istiyor ki, beşer sözü olsa yukarıdaki âyetin mefhumu şöyle olurdu : رجالاً كثيراً ورجالاً ونساء كثيرة ا yahut ورجالاً ونساء كثيراً her yönü ile realiteye uygundur, gereksiz şeylere onda yer yoktur.

Kur'ani lafızların manaya delâletlerini, beşer dilindeki istimalindeki farklı mana ifade etmesini gösterme arzusundadır. Bu nevi açıklamalarına bir misal verelim:

فإذا لقيتم الذين كفروا فاضربوا الرقاب 128 اي إذا لقيتم الكافرين في الحرب فاضربوا رقابهم ضرباً بالسيف ، حلف النعل واضرب المصدر الى المفعول للاختصار مع التأكيد ، والمراد بضرب الرقاب القتل ، وقيد بضرب الرقاب انه اغلظ واشد من لفظ القتل ، والمعنى إذا لقيتموهم فاقتلوهم حتى اذا اتختموهم قتلوا وأسروا 129

" İnkâr edenlerle karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun ". Yani savaşta kâfirlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını

125 bkz. Uyûnu't-Tefâsir, II, vrk. 222 b.

126 Nisâ sûresi, I.

127 Uyûnu't-Tefâsir, I, vrk. 58 b.

128 Muhammed sûresi, 4.

129 Muhammed sûresi, 4.

kılıçla vurun. Tekitle beraber ihtisar için cümlede fiil hazfedilerek mastar mef'ule izafe edilmiştir. Boyunlarının vurulmasından maksat öldürülmeleridir. " ضرب الرقاب " ile ifade etti. Çünkü bu, öldürme sözünden daha kuvvetlidir ve daha kesinlik ifade eder ¹³⁰.

Kur'âni lafızların tekerarındaki hikmetleri belirtmeye çalıştığı görülür :

ربنا اتنا سمعنا...¹³¹ وتكرير ربنا لاجل المهالفة في التضرع الموجب للاجابة....

Âyet-1 kerimede geçen " Rabbenâ " kelimelerinin tekrarı, kabule mucib yalvarıp yakarmada mübalağa edilmesidir ¹³².

Buna kısa bir misal verelim :

وعلى الله فليتوكل المتوكلون ¹³³ فليعتمدوا بعد الايمان وكرر

امر التوكل لان Tevekkül edenler Allah'a dayansınlar. Tevekkül kelimesini tekrar etti, çünkü ilki tevekkülün yapılması, ikincisi ise tevekkül üzere sebat edilmesi içindir. Yani tevekküllerine sebatla devam etsinler. Onda, tevekküle sebatla devam etmeyi, teşvik vardır ¹³⁴.

Âyetlerdeki taktimlerin mânâ ile irtibatladığı görülür. Bu gibi yerlerden birinde şöyle der : ¹³⁵ انما بدأ بالذكر لان السرقة في الرجال اكثر . وهو مبتدأ

والسارق والسارقة

أي الذي سرق والتي سرقته من المال خيره .

Hırsızlık suçu, erkekler tarafından daha çok işlendiği için müzekkerle başladı... ¹³⁶.

4-Hitab, İstifham, Emir, Umûmîlik, Husûsîlik, Mutlak ve Mukayyedleri Beyan

a- Pek çok yerde âyetlerdeki hitabın kime yapıldığını, umûmî mi, yoksa husûsî mi olduğuna işaret eder . ¹³⁷ اي من اصل واحد

يا ايها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة

وهو نفس آدم ابيكم ، والمحطاب عام لجميع بني آدم

¹³⁰ Uyûnu't-Tefâsir, I, vrk. 156.

¹³¹Al-İmrân, 193.

¹³² Uyûnu't-Tefâsir, I, vrk. 55 a.

¹³³Ibrahim sûresi, 12.

¹³⁴ Uyûnu't-Tefâsir, I, vrk.184 a.

¹³⁵ Maide sûresi, 38.

¹³⁶ Uyûnu't-Tefâsir, I, vrk.84 a.

¹³⁷ Nisa sûresi, 1.

" Ey insanlar, sizi bir tek kişiden yaratan Rabb'inizden korkun " yani bir soydan ki o babanız Âdem (AS) ın kendisidir. Buradaki hitab bütün insanlardır...¹³⁸.

Istifhamın emir manası ifade ettiğini belirtir.

عن تناولها . و الاستفهام بمعنى الامر ، بمعنى انتهوا عن شرب الخمر
فهل انتم متتهون ¹³⁹ ولعب الميسر .

(İçki ve kumardan) " vazgeçtiniz değil mi ". Burada soru emir manasıdır. Yani içki içmekten ve kumar oynamaktan vazgeçtiniz ¹⁴⁰ demektir.

Emirin mendup ifade etme durumlarına da değinir :
" وانكعروا الايامي منكم ¹⁴¹

" Bekârlarınızı nikahlayın " yani evlendirin. Buradaki emir, Hz.Peygamber (SA) 'in şu hadisi nedeniyle farz değil mendup ifade eder:" Kim benim ahlakımı severse sünnetime uysun " ki o da nikahtır¹⁴².

Bu aynı zamanda, umûmî âyetin sünnetlele mukayyed olmasına da misaldir.

d- Kur'ân nazmının umumi ve hususilik ifade etmesine işaret eder :

الذى خلق ¹⁴³ أى خلق كل شئ . عمم او لا يحلف المنعول ثم خصص بقوله خلق الانسان
من بين ما يتناوله الخلق بذكر الانسان . لان التنزيل اليه و هو اشرف ما على الارض من خلق
جمع علقه و انما اورد الجمع لان الانسان فى معنى الجمع اريد به الافراد ثم الامر بالقراءة

" Yaratan " yani her şeyi yaratan kavlinde mef'ûlî hazfetmekle önce yaratmayı umûmîleştirdi, sonra " insanı yarattı " kavlinde, insanı zikretmekle yaratma kavramına girenler arasında hususleştirdi. Çünkü ilâhî vahy onadır ve o, yeryüzünde yaratıkların en şerefliisidir. " kan pıhtısından " sözündeki " ' alaka " kelimesi "

¹³⁸ Uyunu't-Tefâsir, I, vrk.58 b.

¹³⁹ Malde sûresi, 91.

¹⁴⁰ Uyunu't-Tefâsir, I, vrk.90 a.

¹⁴¹ Nur sûresi, 32.

¹⁴² Uyunu't-Tefâsir, II, vrk. 49 b.

¹⁴³ Alak sûresi, 1-2.

"alakatûn " kelimesinin çoğuludur. Bu kelime ayette çoğul şeklinde geldi. Çünkü insan kelimesi çoğul ifade eder. Onunla fertler kastedilmiş, sonra durum kıraatla teyid edilmiştir. ¹⁴⁴.

e- İfadelerin mutlak ve mukayyed olmalarını fırsat buldukça aksettirmeye çalışır.

ربنا اننا سمعنا مناديا ¹⁴⁵ اى محمدنا لو القرآن ينادى للإيمان و ذكر النباء مطلقا ثم قيد بالإيمان
تلقينها لشأن المنادى ، اى يدعوا الناس الى التصديق.

" Rabb'imiz , biz, imana çağırان bir davetçi " yani Muhammed (AS) ' i yahut Kur'an'ı işittik ". Çağırmanın önce mutlak sonra imân ile mukayyed olması, dâvetçinin durumunu yüceltmek içindir ¹⁴⁶.

Devamı var.

¹⁴⁴ bkz. Uyûnu't-Tefsîr, II, vrk. 223 b.

¹⁴⁵ Al-İmrân, 193.

¹⁴⁶ bkz. Uyûnu't-Tefsîr, I, vrk. 55 a.